

HISTORY NOTE

Old geology library of the Belgrade Higher School and University of Belgrade

ALEKSANDAR GRUBIĆ¹, MILICA SURLA¹ & MARINA BUKAVAC¹

Abstract. A review of the beginning and historical development of one of the oldest geology libraries of Higher schools in the world that was founded in 1880. The archive of the library, which includes over 72,000 library units, with nearly 1,000 journal titles from all around the world and monographs going back to 18th century, testifies to the significance of this institution.

Key words: Geology library, Belgrade Higher School, University of Belgrade, Josif Pančić, Jovan Žujović.

Апстракт. У прегледном раду приказан је настанак и историјски развој једне од најстаријих геолошких библиотека на високој школи у свету, од 1880. године до данас. Фонд библиотеке обухвата преко 72000 библиотечких јединица. Од укупног броја, око 1000 наслова припада светским часописима и монографијама, међу којима многе датирају из XVIII века, сведочећи о непроцењивој вредности ове библиотеке.

Кључне речи: Геолошка библиотека, Велика школа, Универзитет у Београду, Јосиф Панчић, Јован Жујовић.

Back in 1880, when the first electric lamp lit up in Belgrade, the Department of Mineralogy and Geognosy Library of Belgrade Higher School was officially established. The library has later evolved into today's Department of Regional Geology and Department of Paleontology Faculty of Mining and Geology library at the University of Belgrade.

In 1880, it was one of the few geological libraries in the world, founded after the library of the Geological Society of London established in 1809, the French Geological Society in 1830, and founded before Geological Society of America Library in 1888.

Back to the past

Unofficially, the first steps in establishing the library began in 1853, when Josif Pančić started teaching in the “Department of Natural History” at the Lyceum. Back then, he found only three books from the natural sciences: the works of Siegmund August Wolfgang von Herder, Ami Boue and Lorentz Oken. Pančić immediately started to collect scientific papers

Fig. 1. Captain Miša's Mansion (photo: ANASTAS JOVANOVIĆ, around 1865).

Сл.1. Капетан Мишино здање (снимак АНАСТАС ЈОВАНОВИЋА око 1865. године).

and books necessary for teaching. He relied on writing letters to the prominent naturalists in Europe, which is documented by his immense correspondence kept in the Botanical Garden in Belgrade. Consequently, he managed to collect a sufficient number of

¹ University of Belgrade – Faculty of Mining and Geology, Kamenička 6, 11000 Belgrade, Serbia. E-mail: marina.bukavac@rgf.bg.ac.rs

books in a short period of time. This small reference library has been moved in 1863 from the Lyceum to the Mansion of Miša Anastasijević (Captain Miša's Mansion, Fig. 1), into rooms 1 and 2 in which the Pančić's office was situated (Fig. 2).

Fig. 2. Geological Institute from the courtyard (from the archive of Professor P. STEVANOVIĆ;
<http://www.sgd.rs/images/Fotodokumentacija/StevanovicVelikani.pdf>).
 Сл. 2. Поглед на просторије Геолошког завода из дворишта (из архиве и фотодокументације, П. СТЕВАНОВИЋ;
<http://www.sgd.rs/images/Fotodokumentacija/StevanovicVelikani.pdf>).

The library was also populated with the first geology textbook written in Serbian, entitled *Mineralogy and Geology after Naumann and Bedant*, published in 1867 as the third part of “*Jestastvenica*” for Students of the Belgrade Higher School (Fig. 3). The archive also re-

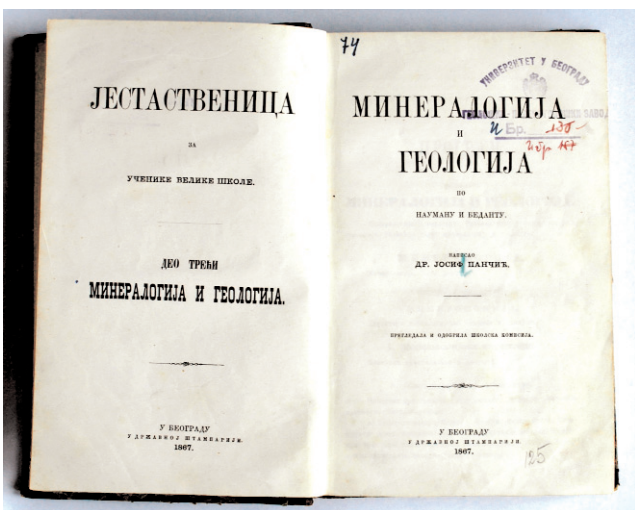

Fig. 3. The first geology textbook written in Serbian (photo: V. RADULOVIĆ).
 Сл. 3. Прва књига из геологије на српском језику (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

ceived donations of books from supporters and enthusiasts, like Bogoljub Rašić who, starting from 1879, donated books received from the German Geological Society of the University of Berlin (STEVANOVIĆ, 1977).

Jovan Žujović came as a teaching assistant at the Department of Mineralogy and Geology in 1880. He was responsible for the department, mineralogical collection, teaching aids, and reference library. As Žujović noted, he found “Pančić's little drawer with several dozen books, mostly textbooks” (ŽUJOVIĆ, 1922, p. 177). The teaching curriculum was immediately supplemented with training in paleontology and he also officially established a library, which at that point had ceased to be portable.

From Žujović's report of the Geological Institute of the Belgrade Higher School from the period 1880–1888, it can be seen that library planning and inventory of mineralogical and geological department was prepared by his wife Mrs. Stana Žujović. The library inventory for that period is shown in table on Fig. 4. There were inventory lists and an alphabetical glossary (Fig. 5), while “catalogued list” was not done since the library inventory was still small. The Department budget was about 1,000 dinars per year. The largest part of the budget went towards the purchasing of professional literature, which started to fill the library.

Стање библиотеке нашег кабинета може се видети из овога прегледа :

ГОДИНЕ	СРПСКИХ	СВЕЗАКА	СРПСКИХ		СТРАНИХ		КАРТА, ЦРТЕЖА, ФОТОГРАФИЈА
			ДЕЈА	СВЕЗАКА	ДЕЈА	СВЕЗАКА	
1880	220	243	14	14	206	239	3
1888	506	882	24	69	482	813	14

Fig. 4. Report for the years 1880–1888 (after ŽUJOVIĆ, 1890).
 Сл. 4. Из Извештаја за 1880–1888. годину (ЖУЈОВИЋ, 1890).

During the period 1880–1888, the Department was moved again to the first floor in the new wing of Captain Miša's Mansion. Covering 120 m², rooms 12 and 13 had a separate entrance from the courtyard, and included four smaller rooms. The front room, next to the stairs of the room 12, was the professors' office and the library.

The departmental staff consisted of the head of the department and an assistant. The assistant was selected among recent graduate students and would take care of the library. These assistants were, among others: Pavle Popović, Sava Urošević, Sima Zlatičanin, Mihailo Živković, Petar Ilić, Jovan Cvijić, and Nikola Rakić. Anyone could use the library at that time and the loan book was introduced in 1884, in order to track book checked in and out (Fig. 6).

1336
Klein Theodor
 Ordre naturel des oursins de mer
 et fossiles.
 Paris 1754 8°

295
Goldfuss A. J.
 Petrefacta germaniae
 2te Auflage
 atlas 1-199 in folio Text in 4°
 Leipzig 1862

A. J. of. 3242
Borné A.
 Bemerkungen über sein Werk la Turquie
 d'Europe est. Paris 1840 v. einer der R. Aka-
 demie überreichten geographisch-geogno-
 stisch und ethnografisch. Atlas d. car-
 tographie bestehend aus 13 Karte
 Wien.

499
Sarvin Ch.
 Les récifs de corail
 Paris 1878 8°

Fig. 5. Catalogue of inventory handwritten by Jovan Žujović (photo: N. MALEŠEVIĆ).
 Сл. 5. Каталогски листићи исписани руком Јована Жујовића (фото: Н. МАЛЕШЕВИЋ).

Читалаца који су узимали књиге из Геолошког кабинета било је :

ГОДИНЕ	ЛИЦА					СВЕУКУПНО
	СВЕГА	ЊИХ	НАСТАВНИКА	ГРАЂАНА	ИЗ БЕОГРАДА	
1884	7	3	3	1	2	50
1885	7	5	2	—	—	64
1886	10	8	2	—	—	77
1887	18	11	4	3	1	120
1888	16	5	7	4	3	120

Fig. 6. Report for the years 1880-1888 (after ŽUJOVIĆ, 1890).
 Сл. 6. Из Извештаја за 1880-1888. годину (ЖУЈОВИЋ, 1890).

The actual library volume was much larger than reported, since the records did not include many books that were used for laboratory, instruction and teaching. These books outnumbered the actual geological books of the library. In the early days of the library, Žujović purchased an antique book from Berlin, which became the oldest book of the library. It was *Ordre naturel des oursins de mer et fossiles avec des observations sur les*

piquans des oursins de mer; et quelques remarques sur les Bélemnites by Theodor Klein, printed in Paris in 1754 (Fig. 7). Some of the other old monographs in the library collection are shown in Fig. 8.

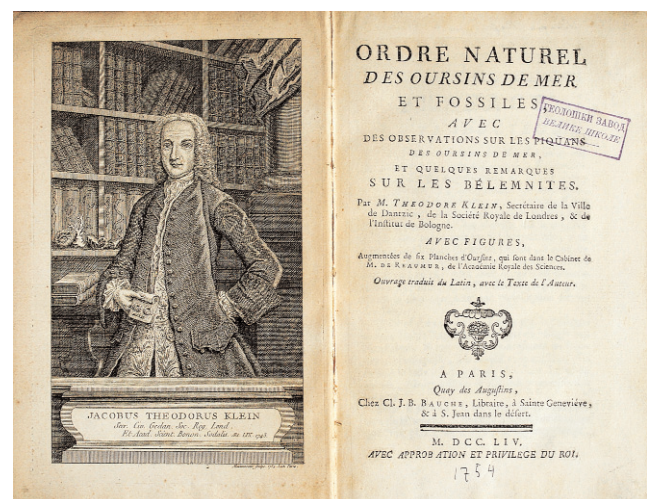

Fig. 7. The oldest book in the library (photo: V. RADULOVIĆ).
 Сл. 7. Најстарија књига у Библиотеци (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

By 1886, the library was already in such a good state that Žujović could successfully make up a Geological Bibliography of the Balkan Peninsula for the year 1886 (*Библиографија за геологију Балканскога*

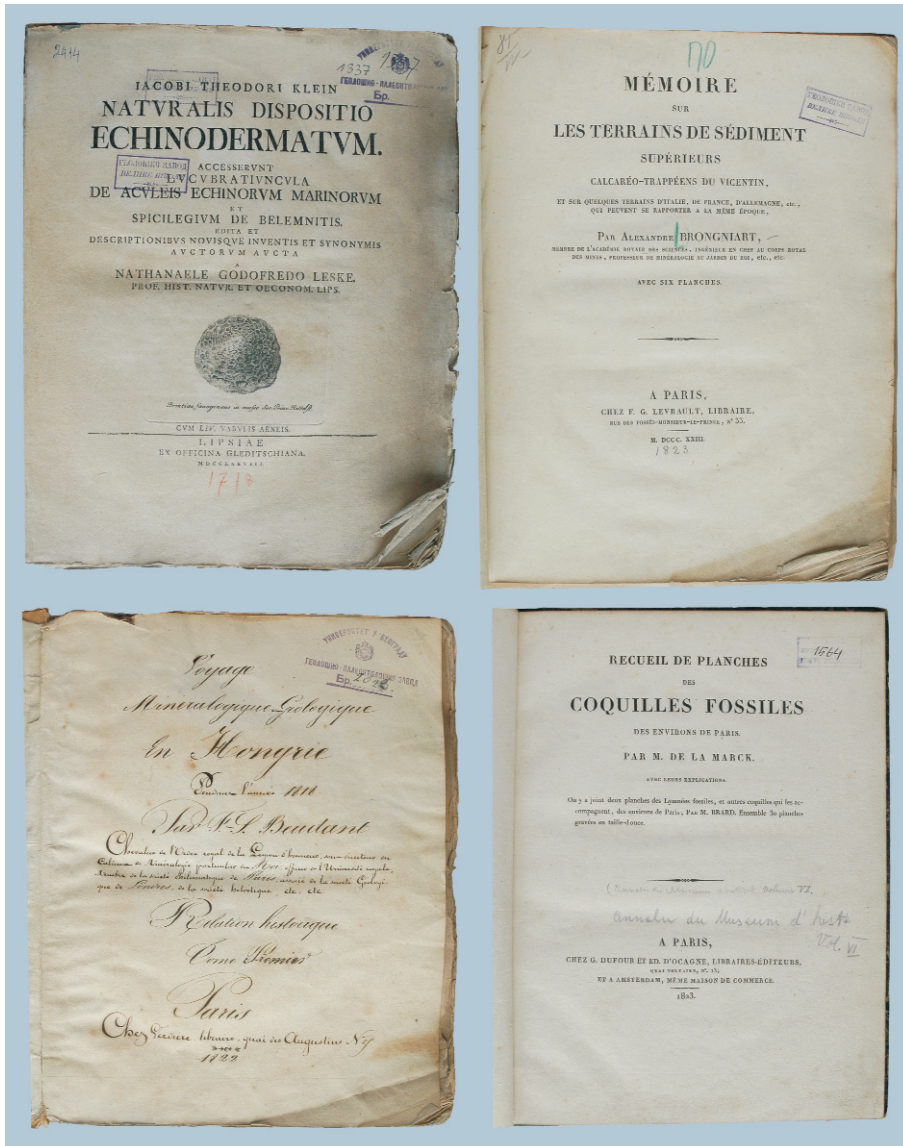

Fig. 8. Some of the old monographs collected in the late 19th century (photo: V. RADULOVIĆ).

Сл. 8. Насловне стране старих монографија из колекције Библиотеке (фото: В. Радловић).

полуострва I, за 1886). This condition continued into the time after 1905, when Vladimir Petković worked on the bibliography.

The oldest geological journal “Annales Géologiques de la Péninsule Balkanique” was closely related to the growth of the Geological Institute, and therefore with the library itself. The death of Josif Pančić in 1888 was not only a great loss to the Serbian science and geology, but it also deeply shook Jovan Žujović. At the same time, however, Pančić’s death had encouraged Žujović to start the Annales with his associates. The journal was supposed to represent the Serbian geological science abroad. It was the first geological and natural history journal in the Southeastern Europe at that time, and a very important scientific source of publications and bibliographic data of the Balkan Peninsula. In addition, Žujović also introduced parallel publishing of full papers in Serbian and in a foreign language, mostly French and German (like in the first five volumes of Annales). The exchange of this scientific journal with

institutions around the world enriched the library with over 200 different geological scientific journals. At that time, except the exchange, the Institute was not able to collect other journals in any other way.

According to the Report of the Geological Institute of the Belgrade Higher School for the years 1890–1891 (ŽUJOVIĆ, 1893), two departments were established in 1889: the Department of Mineralogy and Petrography, and the Department of Geology and Paleontology. During that occasion, the Mineralogical Cabinet was assigned 68 books and magazines that were purely mineralogical. These books were the basis of the current library of the Department of Mineralogy and Crystallography and the Department of Petrology and Geochemistry. However, in the same year the Geological library inventory was enriched with 22 books, resulting in a total of 554 library units. In that period, the library was receiving 38 periodicals from the country and abroad (some of the titles are shown in Fig. 9), including:

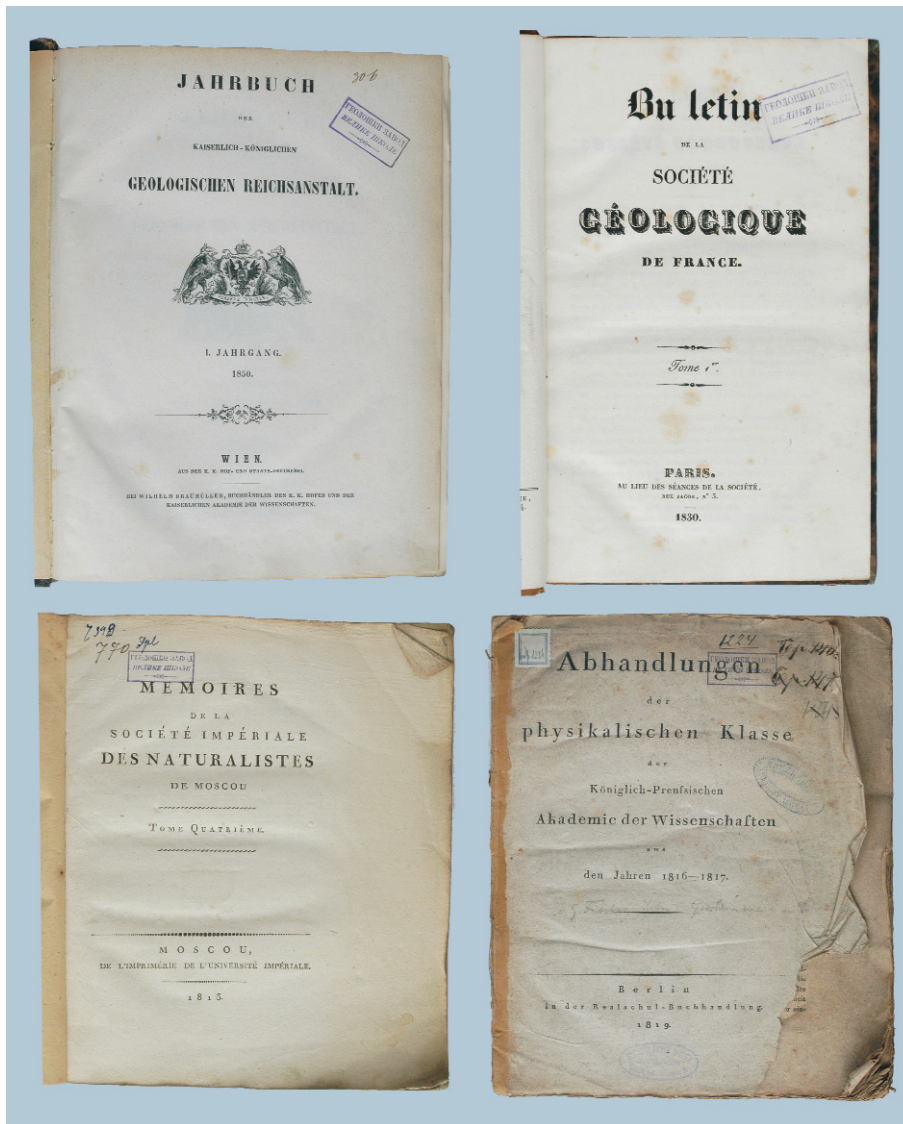

Fig. 9. Some of the received journals from the late 19th century (photo: V. RADULOVIĆ).

Сл. 9. Насловне стране неких од приманих часописа (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

- Abhandlungen d. k. k. geologischen Reichsanstalt. Vienna
- Bulletin de la Société géologique de France. Paris.
- Földtani Közlöny. Budapest.
- Memoires de la Société paléontologique suisse. Lausanne.
- Monographs of the Paleontological Society of London.
- Neues Jahrbuch f. Miner. Geol. u. Paleontologie. Stuttgart.
- Quarterly Journal of the Geological Society of London.
- Труды с.-петербургскаго общества естествоиспытателей. St. Petersburg.

In 1890 the library budget was 1200 dinars. The library had been used by 13 professors and 6 students who lent 73 books. Only books that were on outside loan were recorded, since those borrowed in the house were not documented. An interesting remark from that period was recorded on handling books from the library. Dimitrije Antula, who was one of the best stu-

dents in the department, and had a distinct preference for geology, firmly protested that some of his classmates from 1889 to 1891 had lent books from the library without any records. Since it was contrary to the “law and the custom rule”, he publicly questioned why some individuals could do this and yet for others this “privilege” was denied? (ŽUJOVIĆ, 1923). Apparently, the practice was stopped with his remarks, but the relationship between Antula and those who abused the rules remained cold until the end of his life.

In the following school year of 1891/1892, another 166 titles were added and the library had 720 books (Fig. 10). Priority in supplementing the inventory was given to the monographs on paleontology of Southern Europe. According to the records, the library was used by a total of 17 people, out of which 10 were professors, 5 were students, and 2 were mining engineers. The sum of 62 books was on loan outside of the library.

Jovan Žujović crowned his scientific work in geology by publishing the first part of the book “Geology of Serbia”. This included a colored geological map at

Fig. 10. Some of the important monographs from the late 19th century in library collection (photo: V. RADULOVIĆ).
Сл. 10. Неке од значајних монографија из колекције Библиотеке (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

1:750,000 and was published as a special edition of the Serbian Royal Academy in 1893 (Fig. 11). In addition to this edition, the library fund was also supplemented with all geological and topographical maps made during this period. After his death in 1936, the entire collection of hundreds of journals and books of Jovan Žujović was donated to the library as his legacy.

In 1897, Jovan Žujović passed on the duties of the new Department of Paleontology to one of his first students, Svetolik Radovanović. Among other responsibilities, it also included work in the library. A proof of his work has been preserved in the form of catalog cards with Radovanović's handwriting (Fig. 12).

With the founding of the University in 1905, both the Geological Institute and the Department together with its library became part of the Faculty of Philosophy at the University of Belgrade. Vladimir K. Petković, who served as a teaching assistant at that time, was instrumental on developing the geological bibliography of the Balkan Peninsula for the years of 1904–1909.

During the Austro-Hungarian bombing campaign in the World War I, a special target was the University building, Captain Miša's Mansion, since it had a fire watchtower on the roof. On the 7/20² of August 1914, around 50 shells fell on the building causing severe damage (POPOVIĆ, 1925).

² All the dates mentioned in the paper covering the period up to World War I are presented in the form of old (Julian) calendar / new (Gregorian) calendar

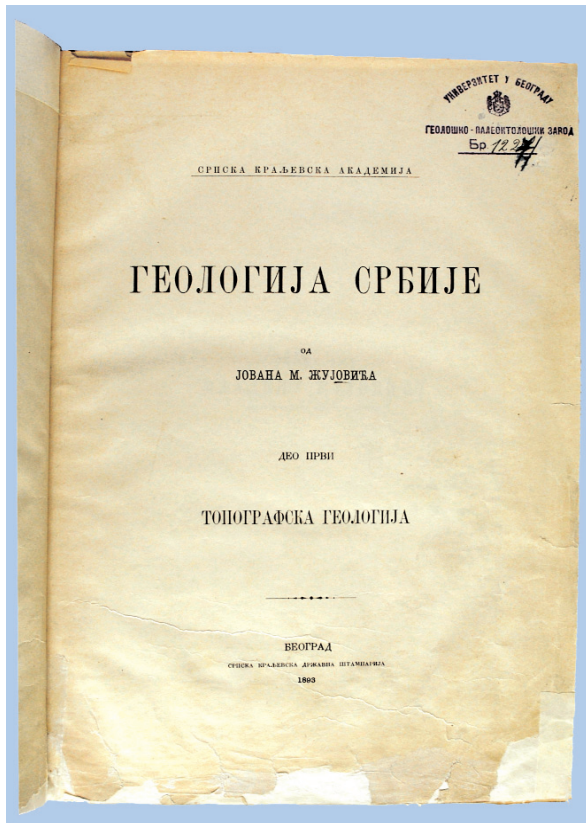

Fig. 11. The book “Geology of Serbia” (photo: V. RADULOVIĆ).
Сл. 11. Књига “Геологија Србије” (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

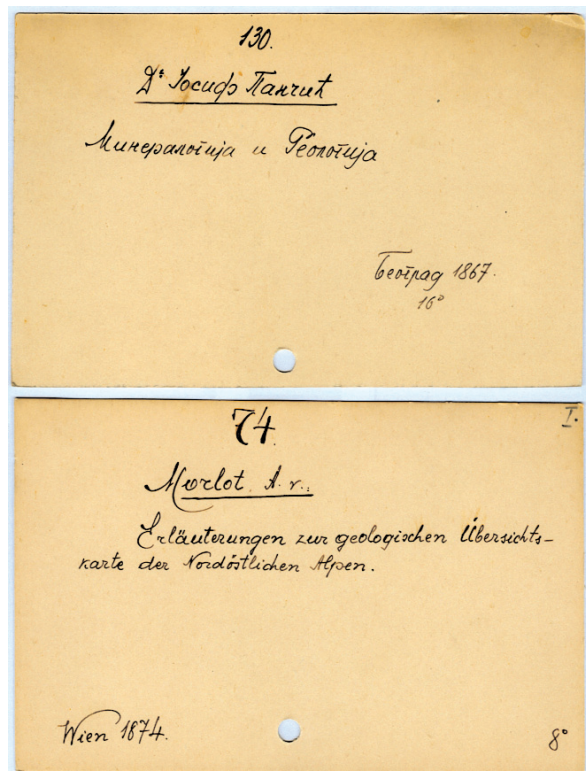

Fig. 12. Catalog cards with Svetolik Radovanović’s handwriting (photo: N. MALEŠEVIĆ).
Сл. 12. Каталогски листићи исписани руком Светолика Радовановића (фото: Н. МАЛЕШЕВИЋ).

Fig. 13. The damage of the Geological institute after bombing campaign in 1914 (after STANOJEVIĆ, 1915).
Сл.13. Последице бомбардовања 1914. године (STANOJEVIĆ, 1915).

The bombing partly damaged the Geological Institute since it was located on the first floor. The upper part of the left wing of the building collapsed and the two top floors of the right wing (Fig. 13) were damaged. In the general chaos of the Austrian-Hungarian occupation of Belgrade, Žujović, on 10/23 of August, personally moved the books from the library to the janitor’s room in the basement, where the library was safe. He also helped to move the books of the Geography Institute, which was on the second floor and was more damaged (ŽUJOVIĆ, 1986, pp 61–62). During these bombing events, a part of the National Library, which was located in the same building, was damaged as well. These unsafe times remained under the term known as the “short occupation” of the Austro-Hungarians, from the period 3–14 December, 1914. After the Battle of Kolubara (2/15 December, 1914) the occupying forces withdrew from Belgrade, and the situation became peaceful until June 9 1915. This period was ideal for preparing the withdrawal of a part of the National Library from Belgrade to Niš, which was in line with the Government’s decision of 12/25 of July 1914, to evacuate state institutions. Because of its importance, the Geological institute’s library was also included in the

relocation. The employees of the National Library packed up a large part of the inventory in crates, which were then shipped by rail to Niš. Surprisingly, instead of Niš, the crates with materials from both libraries ended up in Sofia (Bulgaria). There are no historical records on why and how it happened, but the assumption is that it was an easy military prey for the Bulgarian occupiers (KIČOVIĆ, 1960).

Thus, the library of the Geological Institute, University of Belgrade was in Sofia from 1915 until the end of World War I, and after that it was returned. The return was achieved through special committee negotiations, through the National Library, led by its director Jovan Tomić.

The Faculty recommenced in the school year of 1919/1920. The library of the Geological Institute was rebuilt in the same place – on the first floor of the left wing of the Captain Miša's Mansion, but this time with a separate entrance from the yard. Under the guidance of Vladimir Petković, the library got a separate room and the entrance was through an office named after Jovan Žujović. The library books were placed on shelves made of ordinary planks. The librarian in charge was a teaching assistant whose duties involved keeping records of circulation and materials, sorting, checking books in and out of the library, cataloguing and classifying library resources, and answering readers' enquiries. Books were generally purchased

Fig. 14. Some of the old and significant monographs as part of library collection (photo: V. RADULOVIĆ)

Сл. 14. Старе и значајне монографије из колекције Боблиотеке (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

The archive records stated how “the Bulgarians transported the library collection of the Geological Institute to Sofia, and how difficult it was to retrieve it back after the war” (PETKOVIĆ, 1963, p. 651).

from the library budget, while journals were mostly obtained as an exchange for the journal “Annales Géologiques de la Péninsule Balkanique”. Some of the titles from that period are shown in Figs. 14 and 20.

In the first half of 1930, the head of the Institute of Geology and Paleontology Vladimir Petković, who was also the university chancellor (rector), initiated the idea and worked very hard on a proposal for creating two separate entities of the Geological Institute of Belgrade University. Svetozar Jovanović, the architect and professor at the Technical Faculty of Belgrade, was commissioned to help implementation of this plan. In 1934, a remarkable architectural plan was designed called “New building of Geology and Paleontology, and mineralogical and petrographic Institute of the University of Belgrade in Carnegie street” (Fig. 15). According to that design, the library had an important place on the first floor. Professor V. Petković probably had in mind the sources of financing the proposal, but the whole idea and planning was ruined when he died under very tragic circumstances. Consequently, instead of a new building, the library architectural plan only survived as testimony to the failed endeavor.

Towards the end of World War II, the library was again in great danger of being destroyed. It was saved by two poised teaching assistants who happened to be in the building. In preparation for the withdrawal from Belgrade, a half drunk German soldier entered the Captain Miša’s Mansion with the equipment and intention to burn the entire building. Luckily, Miljan Mojašević, an assistant from the Department of German language, happened to be there and managed to convince the soldier not to set the fire because the library was holding books in German language. The same soldier then went into the building of “The New University” and set the fire. As there were a lot of flammable materials, the building quickly burst into flames. One roof beam that was on fire fell from the University onto the roof of the neighboring Captain Miša’s Mansion. This was fortunately spotted by Zarija Bešić, an assistant of the Geological Institute who was guarding the Institute during the occupation. He quickly

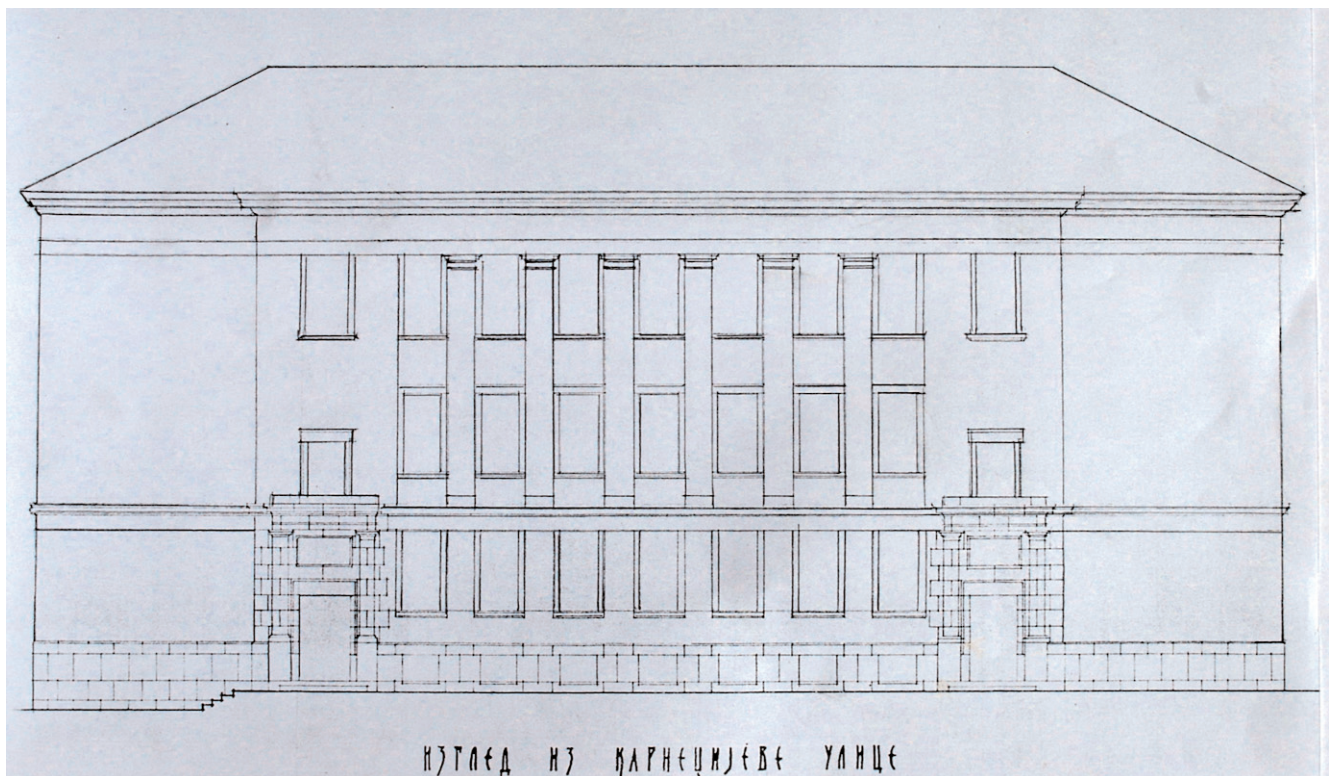

Fig. 15. The architectural plan and design of the new building from 1934 that was never carried out (photo: N. MALEŠEVIĆ)

Сл. 15. Пројекат нове зграде из 1934. године који није изведен (фото: Н. МАЛЕШЕВИЋ).

In 1940, the Institute of Paleontology was formed from the previous Institute of Geology and Paleontology and it moved to the new University building, which was located next to the old one (Students’ Square 3). The entire inventory of the Paleontology Institute, and therefore part of the library inventory was destroyed in 1944 due to malicious burning by the German occupying forces during their retreat from Belgrade (GRUBIĆ, 1989).

managed to extinguish the burning beam and definitely saved the entire building, including the library (personal communication of Mojašević and Bešić).

After World War II, within the rehabilitated University, the Institute of Geology and Paleontology and its department was reestablished as a part of the Faculty of Philosophy. Later, both the Geology Department and the Institute found themselves as a part of the Faculty of Sciences that was established in 1947.

During this period, the library was overloaded since the inventory included over 60,000 titles. The books were stored in different rooms and departments, making them difficult for efficient use. At the beginning, a fourth year undergraduate student was in charge of the library and was considered a part-time employee of the University. The first students that performed this role were Atanasije Rajković and Pavle Pavlović. In 1951, Tijana Tasić was officially appointed as the full-time librarian.

Library today

On the 1st of November 1952, the Geological Institute and its library got new premises in Kamenička Street 6 (Fig. 16). The library was dedicated the space of 200 square meters, out of which 59 square meters was allocated for the reading room. The room arrangement still stands today in the right wing of the first floor of the building. The bookcases were restored (Fig. 17) and Milica Ljotić, a graduate geologist, was hired as another

Fig. 16. The building housing Geological Institute in 1952 (after NOVAKOVIĆ & KOSTIĆ, 1977).

Сл. 16. Спољашњи изглед зграде у којој је смештен Геолошки завод 1952. године (НОВАКОВИЋ & КОСТИЋ, 1977).

Fig. 17. The Library in 1950's (PETKOVIĆ, 1963).

Сл. 17. Изглед Библиотеке 50-тих година 20. века (ПЕТКОВИЋ, 1963).

Fig. 18. Josif Pančić's desk in the Memorial Room "Jovan Žujović", Department of Regional geology and Department of Paleontology, Faculty of Mining and Geology (photo: N. BANJAC).

Сл. 18. Радни сто Јосифа Панчића у Спомен соби "Јован Жујовић", Департман за регионалну геологију и Департман за палеонтологију Рударско-геолошког факултета (фото: Н. БАЊАЦ).

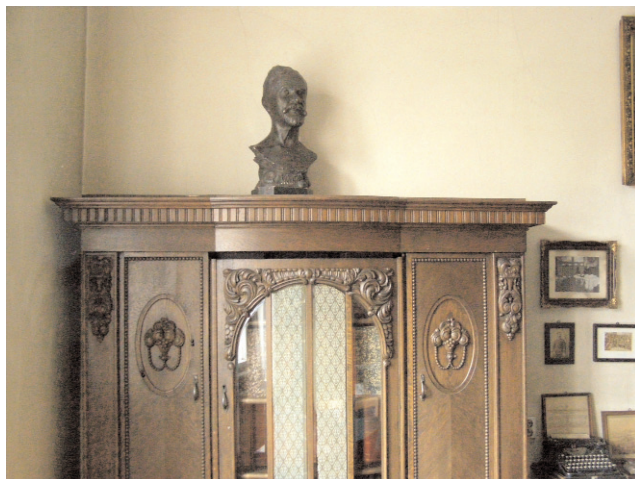

Fig. 19. Jovan Žujović's bust, the Memorial Room "Jovan Žujović", Department of Regional geology and Department of Paleontology, Faculty of Mining and Geology (photo: N. BANJAC).

Сл. 19. Биста Јована Жујовића, Спомен соба "Јован Жујовић", Департман за регионалну геологију и Департман за палеонтологију Рударско-геолошког факултета (фото: Н. БАЊАЦ).

librarian. One room of the Geological institute was dedicated to be Memorial Room "Jovan Žujović" (Figs. 18 and 19) with authentic inventory as existed in the Captain Miša's Mansion.

The Geological departments of the Faculty of Science and the Faculty of Mining were merged in 1963 into what is today's Faculty of Mining and Geology, University of Belgrade. At this faculty is the seat of the present day library (Kamenička 6). The name of the library has changed over the years due to

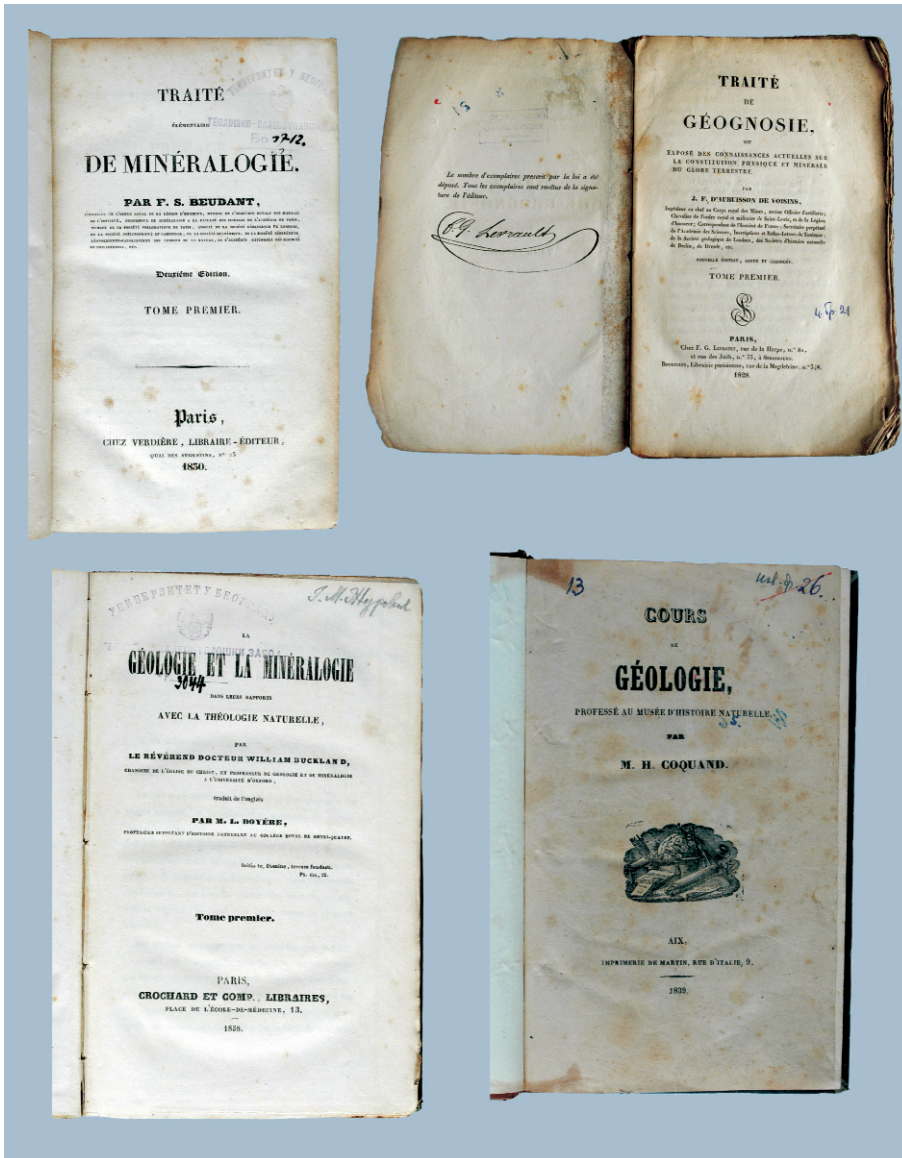

Fig. 20. Some old and significant monographs as part of library collection (photo: V. RADULOVIĆ).
 Сл. 20. Старе и значајне монографије из колекције Библиотеке (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

organizational transformations to the Faculty, like Basic Organization of Associated Labor to Institute of Regional Geology and Paleontology and finally, as it is named today, as the Library of the Department of Regional Geology and the Department of Paleontology.

Since the establishment of the integrated Faculty of Mining and Geology, the Library in Kamenička Street is constantly developing and enriching its inventory. In better times, during the 1970's and 1980's, the library was supplemented with numerous book acquisitions through purchases, gifts and exchanges with 330 institutions all over the world. This all was done by three librarians. As time passed, the budget has decreased and the purchases have almost completely stopped. The book exchange has also decreased, as the library inventory now gets at most exchanges with about 180 institutions in the world along with presents from various donors.

Since the inventory was put completely in order in the mid-1980s, the library received its present look

Fig. 21. Geological library today (photo: V. RADULOVIĆ).
 Сл. 21. Данашњи изглед Библиотеке (фото: В. РАДУЛОВИЋ).

and layout (Fig. 21). The reorganization was done by two librarians and an assistant, which is the number of

employees that have been taking care of the library until today. In the 1990's the library was modernized by introducing computers; in early 2013 it was entered into the COBISS library network of the National Library of Serbia. Finally, during 2016–2017, after several decades there was a fundamental revision of the library inventory and it was noted that the library has more than 72,000 library units. They include 23,400 monographs, 960 journal titles with 48,500 volumes, maps, pictures and learnings that are located in five rooms and one reading room. Books are successively collected over the years and stored in cabinets and on shelves.

The library can provide fast, efficient service, and effective information on literature from around the world. We are proud that the library holds rare, old, and valuable books that cannot be found in some of the larger professional libraries in Budapest, Vienna, Grenoble or Marseille.

Acknowledgement

The authors gratefully thank the journal editor-in-chief N. DJERIĆ and the reviewer A. MARAN STEVANOVIĆ (Natural History Museum, Serbia) for their helpful suggestions. Special thanks go to our colleagues V. RADULOVIĆ, N. BANJAC and N. MALEŠEVIĆ (University of Belgrade, Faculty of Mining and Geology, Serbia) for their technical assistance as well as to D. ANDJELKOVIĆ (Schlumberger, Calgary, Canada), who made this paper legible.

References

- GRUBIĆ A. 1990. Osnivanje Paleontološkog zavoda na Beogradskom Univerzitetu (*Foundation of the Paleontological institute of the University of Belgrade - in Serbian*). *Geološki anali Balkanskoga poluostrva*, 53 (1): 151–156.
- GRUBIĆ, A. 1996. Jovan M. Žujović (1856–1936). In: SARIĆ, M. (Ed.), *Život i delo srpskih naučnika (The lives and work of Serbian scientists - in Serbian)*, *Biografije i Bibliografije*, SANU, 1: 291–360.
- GRUBIĆ, A. 2000. Jovan M. Žujović (1856–1936). *DIT*, 14: 61–67.
- DIKLIĆ, N. 1996. Josif Pančić (1814–1888). In: SARIĆ, M. (Ed.), *Život i delo srpskih naučnika (The lives and work of Serbian scientists - in Serbian)*, *Biografije i Bibliografije*, SANU, 1: 1–61.
- KIČOVIĆ, M. 1960. *Istorija Narodne biblioteke u Beogradu (History of National library of Belgrade - in Serbian)*, Narodna biblioteka Srbije, 258 pp., Belgrade.
- NOVAKOVIĆ, S., KOSTIĆ, K. Ž. 1977. Četrdeset godina rada Ekonomskog fakulteta u Beogradu (*Forty years of the Faculty of Economics in Belgrade - in Serbian*). In: NJEGIĆ, R. (Ed.) *40 godina Ekonomskog fakulteta u Beogradu 1937-1977 (40 years of the Faculty of Economics in Belgrade 1937–1977 - in Serbian)*, 9–97, Faculty of Economics, Belgrade.
- PETKOVIĆ, V. K. 1911. Bibliographie géologique de la péninsule balkanique 1904–1909. *Geološki anali Balkanskoga poluostrva*, 6 (2): 1–59.
- PETKOVIĆ, K. V. 1954. Istorijski razvoj Geološkog zavoda Prirodno-matematičkog fakulteta (*Historical development of the Geological institute of the Faculty of Natural Sciences and Mathematics - in Serbian*). *Spoimenica Srpskog geološkog društva - 60 godina*, Srpsko geološko društvo, 93–110, Beograd.
- PETKOVIĆ, K. V. 1963. Katedra za geologiju i paleontologiju (Department of Geology and Paleontology - in Serbian). In: SAMARDŽIĆ R. (Ed.), *Sto godina Filozofskog fakulteta (Hundred years of the Faculty of Philosophy - in Serbian)*, 643–672, Filozofski fakultet, Beograd.
- POPOVIĆ, P. 1925. Univerzitet i njegov materialni razvitak (*The University and its development - in Serbian*). Svetosavski govor rektora Beogradskog Univerziteta, 1–11, Beograd.
- STANOJEVIĆ, G. M. 1915. Le bombardement de l'Université de Belgrade, 1–37, Paris.
- STEVANOVIĆ, P. 1977. Iz prepiske Josifa Pančića sa učenicima i saradnicima koji su se geologijom bavili (*From the correspondence of Josif Pančić with students and associates who worked in geology field - in Serbian*). *Glasnik Prirodnjačkog muzeja*, 32 (A): 163–82, Beograd.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1888. Bibliografija za geologiju Balkanskog poluostrva I, za 1886 (*Geological bibliography of the Balkan peninsula I, for the year 1886 - in Serbian*). *Prosvetni glasnik*, 9 (1): 60–64.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1889. Predgovor (*Préface - in Serbian*). *Geološki anali Balkanskoga poluostrva*, 1: 10–15.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1890. Izveštaj za godinu 1880–88 (*Report for the years 1880–1888 - in Serbian*). *Geološki anali Balkanskoga poluostrva*, 2: 84–114.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1893. Izveštaj za godinu 1890–91 (*Report for the years 1890–91 - in Serbian*). *Geološki anali Balkanskoga poluostrva*, 4: 154–178.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1893. Izveštaj za školsku godinu 1891–92 (*Report for the school year 1891–92 - in Serbian*). *Geološki anali Balkanskoga poluostrva*, 5 (1): 203–222.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1922. Govor predsednika Jovana M. Žujovića na svečanom skupu 10. februara 1921. Tridesetogodišnjica Srpskog geološkog društva (*The President Jovan M. Žujović's solemn assembly speech on the 10th of February 1921. Thirty years of the Serbian Geological Society - in Serbian*). *Geološki anali Balkanskoga poluostrva*, 7 (1): 167–178.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1923. Dnevnik (u rukopisu) (*Diary, manuscript - in Serbian*), *Arhiv Srbije*, 82: 23–24, Beograd.
- ŽUJOVIĆ, M. J. 1986. Dnevnik (Priredio D. Todorović) (*Diary, prepared by D. Todorović - in Serbian*), *Arhiv Srbije*, Beograd.
- WOODWARD, H. B. 1908. *The history of Geological society of London*, Longmans, Green, and Co., 336 pp, London.

Резиме

Стара геолошка библиотека Велике школе и Универзитета у Београду

Давне 1880. године, пре 137 година, када је за светлела прва електрична светиљка у Београду, званично је формирана Библиотека Катедре за минералогiju и геогнозију Велике школе, претеча данашње библиотеке Департмана за регионалну геологију и Департмана за палеонтологију Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду.

Била је то, тада, једна од најстаријих геолошких библиотека на некој високој школи у свету, основана после геолошке библиотеке Енглеског геолошког друштва (Geological Society of London, 1809), Француског геолошког друштва (Société géologique de France, 1830), а пре геолошке библиотеке Америчког геолошког друштва (Geological Society of America, 1888).

Повратак у прошлост

Незванично прве кораке у заснивању ове библиотеке треба тражити још 1853. године када је Јосиф Панчић почео да предаје на “Катедри за јестаственицу” при Лицеју. Том приликом из природних наука затекао је само три књиге: дела Хердера, Ами Боуеа и Окена. Одмах је кренуо у прикупљање неопходних научних радова и књига за наставу. У том погледу нарочито се ослањао на молбе које је писменим путем слао истакнутим природњацима у Европи, што се може видети из његове богате кореспонденције која се налази у Ботаничкој башти. На тај начин је за кратко време успео да прикупи довољан број књига за наставу. Та приручна библиотека, која у том тренутку није била нарочито богата, премештена је из Лицеја 1863. године у Капетан Мишино здање (Сл. 1), у собе бр. 1 и 2 у којима је Панчић сместио свој Кабинет (Сл. 2).

Библиотеку је обогатио и првим уџбеником из геологије у Србији под називом “*Минералогија и геологија по Науману и Беданту*”, објављену 1867. године као трећи део “*Јестаственице за ученике Велике школе*” (Сл. 3). Фонд се увећавао и књигама добијеним од поштовалаца и сарадника као на пр. од Богољуба Рашића, који је почев од 1879. године, поклањао књиге добијене од Немачког геолошког друштва Универзитета у Берлину (СТЕВАНОВИЋ, 1977).

На место суплента на Катедру за минералогiju са геологијом, 1880. год., дошао је Јован Жујовић. Он је преузео Кабинет, минералошку збирку, наставна средства и приручну библиотеку. По Жујовићевим речима затекао је “Панчићев орман-

чић са неколико десетина књига, већином уџбеника” (Жујовић, 1922, стр. 177). Наставу је одмах употпунио програмом из палеонтологије и званично успоставио библиотеку која је од тада престала да буде приручна.

Из Жујовићевог Извештаја о Геолошком заводу Велике школе за 1880–1888. годину сазнаје се да је на уређењу и инвентарисању библиотеке минералогског и геолошког кабинета радила госпођа Стана (супруга Јована Жујовића), а стање библиотеке за тај период се види на табели (Сл. 4).

Постојао је “инвентар” и “азбучни списак” на листама (Сл. 5) док “стручни списак” није био урађен јер је библиотека била још увек мала. Буџет Кабинета је износио око 1000 динара годишње и највећи део је одлазио за набавку стручне литературе којом се попуњавала библиотека.

У том периоду Кабинет је премештен на први спрат у ново крило Капетан Мишиног здања са посебним улазом из дворишта, у собе Бр. 12 и 13, површине 120 m², које су обухватале четири мања одељења. Предње одељење, до степеништа собе 12, је било кабинет наставника и у њему се налазила библиотека.

Персонал кабинета чинили су управник и један помоћник. Помоћник је водио бригу и о библиотеци а биран је од тек свршених високошколаца планираних да се задрже на школи. Били су то, између осталих и, Павле Поповић, Сава Урошевић, Сима Златичанин, Михаило Живковић, Петар Илић, Јован Цвијић и Никола Ракић.

Библиотеком су могли да се користе сви заинтересовани а 1884. године уведена је и књига реверса, захваљујући којој ми данас имамо увид колико је књига узимано на читање из библиотеке овог кабинета (Сл. 6).

Стварна услуга библиотеке је била много већа јер у евиденцију нису ушле књиге које су коришћене за време рада у кабинету и слушаоници, а таквих је било много више. У самом почетку формирања библиотеке Жујовић је успео антикварно из Берлина да прибави и књигу која је данас најстарија у библиотеци. Реч је о књизи Theodora Kleina под насловом “*Ordre naturel des oursins de mer et fossiles avec des observations sur les piquans des oursins de mer, et quelques remarques sur les Bélemnites*” штампаној у Паризу 1754. године (Сл. 7). Неке од старих монографија из колекције Библиотеке су приказане на Сл. 8.

Већ до 1886. године библиотека је била у тако добром стању да је Жујовић у њој могао врло успешно да састави “*Библиографију за геологију Балканског полуострва I, за 1886*”. Овај тренд је настављен нарочито у времену после 1905. године када је ову библиографију наставио да припрема Владимир Петковић.

Са развојем Геолошког завода, а самим тим и библиотеке, присно је повезан најстарији геоло-

шки часопис “Геолошки анали Балканскога полуострва”. Смрт Јосифа Панчића 1888. године, представљала је велики губитак за српску науку и геологију и дубоко је потресла Јована Жујовића. Уједно га је и подстакла да са сарадницима покрене овај часопис који је требао достојно да представља српску геолошку науку у иностранству. То је био први геолошки али и природњачки часопис у тадашњој ЈИ Европи па је био веома важан научни извор из овог дела света. Осим тога доносио је реферате о значајним публикацијама и библиографске податке о Балканском полуострву. Да би одговорио том задатку Жујовић је увео паралелно штампање целих радова или извода на српском и неком страном језику, углавном француском и немачком (првих пет књига Анала). Разменом овог научног часописа Геолошког завода Велике Школе са институцијама широм света обогатио је библиотеку са преко 200 геолошких научних часописа, које у то време Завод није могао добити на други начин.

Према Извештају Геолошког завода Велике школе за 1890–1891. годину (Жујовић, 1893), 1889. године дошло је до деобе на Катедру за минералогiju и петрографију и Катедру за геологију и палеонтологију. Том приликом Минералолошком кабинету је уступљено 68 књига и часописа који су били чисто минералолошки. (Ове књиге су биле основа садашње библиотеке Департмана за минералогiju и кристалографију и Департмана за петрологију и геохемију на Студентском тргу бр. 6). У истој години тај број је надокнађен а фонд је још и обогатио са 22 књиге, тако да је инвентар библиотеке Геолошког завода бројао 554 библиотечке јединице. Тада је Библиотека Геолошког завода примала 38 периодичних публикација из земље и иностранства (Сл. 9), међу којима и:

- *Abhandlungen d. k. k. geologischen Reichsanstalt*. Већ
- *Bulletin de la Société géologique de France*. Paris.
- *Földtani Közlöny*. Pešta.
- *Memoires de la Société paléontologique suisse*. Lozana.
- *Monographs of the Paleontological Society of London*,
- *Neues Jahrbuch f. Miner. Geol. u. Paleontologie*. Stuttgart.
- *Quarterly Journal of the geological Society of London*.
- Труды с.-петербуржскаго общества естествоиспытателей. Петроград.

За буџет библиотеке 1890. године било је издвојено тадашњих 1200 динара. Библиотеком се користило 13 професора и 6 ђака који су за своје потребе узели на читање 73 књиге. (Убројане су

само књиге које су ношене кућама, јер за оне које су коришћене на лицу места није вођена евиденција). Из тог времена остао је забележен детаљ о руковању књигама из библиотеке. Димитрије Антула, који је тада био један од најбољих студената на Одсеку и показивао изразиту склоност према геологији, одлучно је протествовао што неки од његових школских другова 1889–1891. узимају из заводске библиотеке књиге без реверса. Пошто је то било супротно «пропису и уобичајеном правилу» он је јавно поставио питање: зашто појединци могу тако да раде а осталима је та “привилегија” ускраћена? (Жујовић, 1923). Како изгледа, таква пракса је овом интервенцијом прекинута али је Антула, због тога, остао у хладним односима са онима који су то злоупотребљавали, до краја живота.

Наредне школске године 1891–1892. библиотека је обогатио са 166 наслова те је фонд укупно имао 720 различитих књига. Неке од значајних монографија могу се видети на Сл. 10. Приоритет при набавци имале су монографије о палеонтологији Јужне Европе. Библиотеком се користило 17 лица и то 10 наставника, 5 ђака и 2 рударска инжењера а ван библиотеке коришћене су 62 књиге.

Јован Жујовић је свој научни рад у геологији крунисао штампањем првог дела “Геологије Србије” са геолошком картом у више боја размере 1:750000, која је изашла као посебно издање Српске краљевске академије 1893. године (Сл. 11). Овом картом и изградом свих геолошких и топографских карата у наредном периоду такође је употпуњаван фонд библиотеке. Жујовић је Библиотеци, у завештању, после смрти (1936. године), оставио целокупну своју библиотеку која се састојала од више стотина свезака.

Нову Катедру палеонтологије Жујовић је, 1897. године, поверио, једном од својих првих ученика, Светолику Радовановићу, који је међу својим свакодневним обавезама одвајао време и за рад у библиотеци. Трагови тог посла остали су сачувани у виду каталожских листића са његовим рукописом (Сл. 12).

Оснивањем Универзитета, 1905. године, Завод и Катедра, а самим тим и библиотека постају саставни део Филозофског факултета Универзитета. У том периоду био је врло значајан рад Владимира К. Петковића, као асистента, на изради Геолошке библиографије Балканскога полуострва за 1904–1909. годину.

У Првом светском рату Аустроугарска је бомбардовала Београд са сремске стране, почев од 16/29. јула 1914. године са специјалним топовима велике разорне снаге. Једна од мета било је и Капетан Мишино здање, због истакнуте противпожарне осматрачнице на његовом крову. Током 7/20³.

³ Стари (Јулијански) / Нови (Грегоријански) календар

августа 1914. године, на Капетан Мишино здање је пало око 50 шрапнела, (Поповић, 1925), што је довело до рушења горњег дела левог крила зграде, и до великог оштећења два последња спрата у дсном крилу. То је, делом, оштетило и довело у опасност и Геолошки завод на првом спрату (Сл. 13).

У општем хаосу аустријске окупације Београда, Жујовић је 10/23. августа лично пренео књиге из библиотеке у сутерен код подворника “Токе у собицу” где је библиотека била на сигурном и помогао у преношењу књига из Географског завода, који је био на другом спрату и још више оштећен (Жујовић, 1986, стр. 61-62). Током ових догађаја оштећен је и део Народне библиотеке, која је, такође, функционисала у Капетан Мишином здању. По свему судећи, овакво небезбедно стање је остало и под “малом окупацијом” Аустроугара од 03.–14. 12. 1914. године. Пошто су окупациони војници 2/15.12.1914. године, при крају Колубарске битке, морали да се повуку из Београда, наступило је затишје све до 09.06.1915. године. То су били погодни услови да се део Народне библиотеке темељно припреми и евакуише из Београда, што је било у складу са одлуком Владе од 12/25. 07. 1914. године о евакуацији државних институција у Ниш. Сарадници Народне библиотеке су спаковали велики део фонда у сандуке, који су железницом пренети у Ниш. У овом транспорту нашло се места и за библиотеку Геолошког завода, због значаја који је она већ тада имала. Извесно је да су сандуци са материјалима обе библиотеке са железничке станице у Нишу на крају завршили у Софији, мада нема никаквих података како се то догодило. Претпоставка је да је бугарским окупаторима то био лак “ратни плен” (Кићовић, 1960).

Тако се библиотека Геолошког завода Универзитета од 1915. године до краја I светског рата налазила у Софији, одакле је касније враћена. Вероватно, преко одговарајуће комисије Народне библиотеке коју је предводио њен управник Јован Томић.

У геолошким списима има навода о томе како су “Бугари збирку и библиотеку Геолошког завода пренели у Софију, одакле је са много тешкоћа враћена по завршетку рата” (Петковић, 1963, стр. 651).

Школске 1919/1920. године, Факултет је поново почео са радом. Библиотека Геолошког завода је обновљена на истом месту (на првом спрату левог крила зграде Капетан Мишиног здања, са посебним улазом из дворишта). Под руководством Владимира Петковића добила је, тада, посебну просторију у коју се улазило кроз кабинет који је носио име Ј. Жујовића. Књижни фонд је био смештен на обичне полице од дасака. За библиотеку је био задужен асистент који је заводило приспеле књиге, одређивао им место, издавао и раздуживао.

Књиге су, углавном, куповане из буџета док су часописи већим делом добијани путем размене за часопис “Геолошки анали Балканског полуостр-

ва”, а мањим делом, куповином. Неки од наслова су приказани на Сл. 14 и 20.

У првој половини тридесетих година прошлог века, управник Завода за геологију и палеонтологију Владимир Петковић, као ректор, је покренуо и веома се залагао за изградњу посебног објекта за два геолошка завода Београдског универзитета. За ту замисао архитекта Светозар Јовановић, редовни професор Техничког факултета у Београду, урадио је 1934. године, изванредан пројекат под називом “Нова зграда Геолошко-палеонтолошког и минералогско-петрографског завода Универзитета у Београду у улици Карнецијевој” (Сл. 15). У њему је библиотека имала значајно место на првом спрату. Вероватно је Петковић имао у виду и изворе финансирања изградње, али све је то пропало када је он преминуо под веома трагичним околностима. Тако је, уместо новог завода, у библиотеци остао сачуван само пројекат, као сведочанство о том неуспелом подухвату.

Из Завода за геологију и палеонтологију издвојен је и формиран Завод за палеонтологију 1940. године и пресељен у нову зграду Универзитета која се налазила поред старе (Студентски трг бр. 3). Целокупни инвентар Палеонтолошког завода, а самим тим и део библиотечног фонда је уништен 1944. године, услед злонамерне паљевине зграде од стране немачких окупатора, приликом повлачења из Београда (Грубић, 1989).

Пред крај II светског рата библиотека је опет била у великој опасности. Спашена је прибраношћу двојице тадашњих асистената на уснулом Универзитету. У припреми за повлачење из Београда полупијани немачки војник ушао је у Капетан Мишино здање са намером и опремом да га целог запали. Срећом ту се нашао асистент са Смера за германистику, Миљан Мојашевић, који је успео да убеди војника да не пали зграду јер се у њој налази и Германистика. Исти тај војник се, затим, упутио у зграду “Новог Универзитета” на Студентском тргу бр. 3, и запалио је. Пошто је у њој било много запаљивих ствари зграда је брзо цела букнула. Једна запаљена греда је, при томе, пала на кров суседног Капетан Мишиног здања. То је, опет, срећом спазео асистент на Геолошком заводу, Зарија Бешић, који је чувао Завод за време окупације. Брзо је успео да угаси запаљену греду и тако дефинитивно сачува целу зграду, па и библиотеку. (Прво потписани аутор рада, по усменим сведочењима Мојашевића и Бешића).

После II светског рата на обновљеном Универзитету поново је успостављен Завод за геологију и палеонтологију са истоименом катедром на Филозофском факултету. Након издвајања Природно-математичког факултета 1947. године, Катедра и Завод су се нашли на том факултету. У том периоду библиотека је била препуна, бројала је преко 60000 наслова. Књиге су биле распоређене и по

разним собама, што је отежавало њихово ефикасно коришћење. За њих су били задужени студенти четврте године као хонорарни радници (прво Атанасије Рајковић, а после Павле Павловић). Тек 1951. године званично је постављена једна библиотекарка Тијана Тасић.

Библиотека данас

Геолошки завод заједно са библиотеком добија нове просторије у Каменичкој ул. бр. 6, 1. новембра 1952. године (Сл. 16). Библиотека је добила, за оно време, велики простор, (укупно 200 m² од чега 59 m² припада читаоници), који и данас заузима, у десном крилу зграде, на I спрату. Тада су обновљени ормани за књиге (Сл. 17), и одобрено је место за још једну библиотекарку (Милицу Љотић, дипл. геолога). По пресељењу је оформљена и Спомен соба “Јован Жујовић” од аутентичног инвентара који потиче још из Капетан Мишиног здања (Сл. 18, 19).

Геолошке групе Природно-математичког факултета и Рударски факултет су се, 1963. године, спојиле у данашњи Рударско-геолошки факултет Универзитета у Београду, у чијем саставу се налази и библиотека у Каменичкој улици. Име библиотеке се мењало током година, услед организационих промена на Факултету, и то преко ООУР-а, Института за регионалну геологију и палеонтологију до данашњег назива Библиотека Департмана за регионалну геологију и Департмана за палеонтологију.

Од успостављања интегрисаног Рударско-геолошког факултета Библиотека у Каменичкој улици

стално се развијала и обогаћивала свој фонд. У бољим временима, 70-тих и 80-тих година прошлог века, библиотека се попуњавала многобројним куповинама, разменом са 330 институција у свету, и поклонима. Тај посао су радила 3 библиотекарка. Како је време пролазило, и финансијске могућности се смањивале, куповина је скоро сасвим престала, размена се смањила, тако да данас библиотека долази до литературе за свој фонд највише разменом са око 180 институција у свету и поклонима разних дародаваца.

Свој данашњи изглед (Сл. 21) и распоред, библиотека је добила средином осамдесетих година када је дошло до великог сређивања библиотечког фонда а посао су обављала два библиотекарка и књижничар, што се до данас није променило.

Током 2016–2017. године, после више деценија, извршена је темељна ревизија библиотечког фонда и констатовано је да библиотека поседује преко 72000 библиотечких јединица, од чега: 23400 монографија, 960 наслова часописа (48500 свезака), као и карте, слике и учила, који су смештени у пет просторија и читаоници. Књиге се чувају у витринама и на полицама које су се годинама сукцесивно набављале.

Деведесетих година прошлог века библиотека је осавремењена увођењем компјутера а почетком 2013. године је ушла у систем библиотечког сервиса COBISS Народне библиотеке Србије. Данас она може да пружи брзу и квалитетну услугу и ефикасну информацију о литератури из целог света, а може и да се похвали ретким, старим и вредним књигама које се не могу наћи ни у неким већим стручним библиотекама у Будимпешти, Бечу, Греноблу, Марсеју.

Manuscript received May 17, 2017

Revised manuscript accepted November 15, 2017